

SOBELE CETĂȚII FĂGĂRAȘULUI DUPĂ INVENTARELE DIN SECOLUL AL XVII-LEA

RICĂ POPESCU

În inventarele cetății Făgărașului din anii 1632, 1667, 1673, 1676, printre alte mențiuni privind reședința voievodală și apoi princiară de la Făgăraș, aflate în legătură directă cu apărarea acesteia, se găsesc și însemnări referitoare la mobilarea interioarelor cetății¹. Printre astfel de însemnări sînt și acelea ale conscriptorilor urbaniali referitoare la sobele din cele aproape 87 de încăperi ale cetății.

Descoperirile arheologice din anii 1966—1973 de la Cetatea Făgărașului au scos la iveală un impresionant material ceramic decorativ de interior, provenind de la sobele cetății, permițindu-se studierea lor tipologică și încadrarea cronologică².

Sobele descrise în inventare sînt de mai multe categorii a) după felul de aprindere a focului și anume cu ușa sobei în interiorul camerei („de încălzit pe dinăuntru“) sau cu ușa sobei pe un coridor („de încălzit pe dinafară“); b) sobe simple din cahle verzi în încăperile personalului de serviciu sau ale administratorilor; c) sobe pe vatră din piatră; sau d) sobe pe picioare de fier.

În unele încăperi, numite în inventare palate, sînt sobe speciale, pe picioare de piatră cioplită, „după model italian“, cu cahle „pestrițe“ adică de diverse culori. Cele mai mari sobe sînt cele din sălile „de adunare a stării țării“, adică de audiențe și care au, de obicei, gura de foc pe coridoarele exterioare.

În camerele de locuit sobele se deosebesc între ele fiind enumerate elementele care dau o notă de eleganță și de intimitate acestor încăperi, ca de pildă „dantelării, turnulețe“, sau elemente ale renașterii transilvănene.

Sobele cele mai simple sînt numite în inventare, „cuptor verde“, și în număr de șase sînt dispuse pe latura de est la parter în încăperile personalului de serviciu.

La parter, pe latura de est, se află și patru cuptoare țărănești cu plite de încălzit pe dinăuntru.

În „casa“ cameriştilor, inventarul din 1632 menţionează o sobă cu cahle verzi smălţuite de încălzit pe dinafară. O categorie aparte formează sobele cu cahle smălţuite, cu picioare de piatră, pe care le găsim în „casa interioară a economului“ şi în „casa vornicului“, amindouă aflate pe latura de nord, la parter. Spre deosebire de acestea „casa sameşului“ avea un cuptor (sobă) smălţuit verde „tărcat“. Această sobă a fost refăcută în intervalul pînă la cea de a doua conscripţie urbarială din anul 1676, cînd i se adaugă vatră din piatră.

Casa căpitanilor, aflată la nivelul I pe latura de sud, avea în anul 1632 o sobă de încălzit pe dinăuntru, smălţuită, pe picioare de fier, iar în 1676 i se adaugă o vatră din piatră cioplită pe picioare de fier, un cuptor rotund smălţuit iar la gură un fier rotund.

În bastionul „Báthory“ aflat pe latura de nord, inventarul din 1632 menţionează o sobă care este descrisă în felul următor „cu vatră din piatră cioplită cu cuptor verde“. Alte descrieri atestă „casa cu vatră pe picioare, din piatră cioplită, cu cuptor smălţuit“ sau „casa în care obişnuia să stea Susana Lorantffi ca văduvă“ cu sobă aşezată „pe picioare din piatră cioplită“ cu o vatră rotundă cu un cuptor făcut cu motive creştineşti noi, care stă pe două picioare de fier şi în faţă e un fier rotund, iar partea de sus a vetrei e legată cu benzi de fier în cruciş“. Această ultimă descriere corespunde sobelor cu cahle micasate albe lucrate de meşterii anabapţişti de la Vinţul de Jos³.

În locuinţa „domnului vicecăpitan“, aflată pe latura de est la nivelul I, se afla un cuptor verde smălţuit, făcut după „moda italiană“. Alături, în „casa doamnei căpitan“, se afla o vatră de piatră cu cuptor smălţuit verde. Din inventarul pe anul 1632 aflăm că în „bolta lui Kemenj Ioan se afla o vatră mare din piatră cu cuptor mic de copt, boltit din cărămidă şi fier“. Această sobă se afla la nivelul I pe latura de est.

„Palatul Báthory“ la nivelul etajului al II-lea avea un cuptor mare (sobă) de încălzit pe dinafară, aşezat pe picioare de piatră după cum rezultă din descrierea din inventarul din 1637. Dar, în primul inventar din 1632 faţă de această descriere, există menţionat faptul că soba era cu cahle „pestriţe“. În „casa de mese“, aflată în acelaşi bastion, se afla un cuptor pestriţ de încălzit pe dinafară, pe picioare de piatră cioplită, despre care inventarul din 1676 menţionează faptul că a fost refăcut din cahle verzi, păstrîndu-se picioarele de piatră.

În „casa de audienţe“ se afla un „cuptor smălţuit pestriţ de încălzit pe dinafară“ după cum este consemnat în inventarul din 1632. În plus, în inventarul din 1637 acest cuptor este descris mult mai amănunţit şi anume ca fiind aşezat pe picioare de piatră cioplite. În inventarul din 1776 această încăpere este denumită „casa mărteii noastre doamne“, fiind consemnată următoarea descriere a sobei: „cuptor smălţuit verde şi galben pe picioare de piatră cioplită alături de un cuptor mic de încălzit cu turnuleţe şi dantelat“. Această încăpere se află la nivelul al II-lea pe latura de vest. În continuarea acestei încăperi se afla, conform inventarului din 1637, „casa fetelor“ cu un „cuptor“ ornamentat pestriţ pe picioare de piatră. În anul 1676 în această încăpere numită

„palatul principesei Ana Bornemisza“ este menționat un cuptor verde cu armele princiare, iar în ultimul inventar încăperea este numită „casa de acum a domnișoarei“ avînd un cuptor smălțuit verde și alături un cuptor mic cu cahle dantelate. Această încăpere se află pe latura de vest la etajul al II-lea.

Pe latura de nord la etajul al II-lea se află „prima casă a principesei“ care, în 1632, avea un cuptor mare smălțuit „pestriț“ de încălzit pe dinafară, pe picioare din piatră cioplită. În inventarul din 1676 același cuptor avea pe vatră și o miță de fier.

„În bastionul pestriț“, aflat pe latura de nord la nivelul etajului al II-lea, se afla un cuptor smălțuit pe picioare cioplite. Tot la nivelul etajului al II-lea, pe latura de nord, se afla „palatul lung“, în care era un cuptor cu cahle pestrițe de încălzit pe dinafară, cu partea de jos pe picioare din piatră cioplită.

Ne oprim aici cu descrierea sobelor din Cetatea Făgărașului, în marea lor majoritate descrise sumar de către cei care au inventariat camerele acestui edificiu. Totuși, din informațiile prezentate se poate concluziona că sobele sau cuptoarele cum sînt denumite în inventare, erau făcute cu cahle micasate (pestrițe), sau cu cahle cu smalt verde, policrom (galben, maro) sau cu cahle albe executate de către meșterii anabapțiști aduși de Gabriel Bethlen la Vințul de Jos⁴. De fapt aceștia devin principalii furnizori ai curții princiare de la Făgăraș ori de cîte ori era nevoie de lucruri de mare finețe, începînd cu cahle de sobă și terminînd cu tacîmuri cu coadă de os.

Sobele de mari dimensiuni din principalele încăperi ale cetății aveau coșuri continui care începeau de la nivelul etajului I, sau, de obicei, al parterului, continuîndu-se pînă la nivelul etajului II. Gura de foc se afla într-un „pridvor“ aflat la toate nivelele și pe unde se introduceau lemnele.

Picioarele din piatră, uneori cioplite, atît de des pomenite în inventare, sînt cele frecvent întîlnite în toate locuințele de tip baroc, în care se mai păstrează urme ale acestui stil.

Cercetările arheologice întreprinse la Cetatea Făgărașului ca și reconstituirile care s-au făcut în vederea refacerii cetății au permis precizarea în fiecare cameră a locului unde erau dispuse aceste sobe, iar materialul ceramic descoperit în săpăturile arheologice oferă acel cadru larg atît de necesar reconstituirii sobelor feudale.

N O T E

¹ David Prodan, *Urbariile Târzi Făgărașului*, vol. I—II, București, 1970.

² A. Iliescu, V. Pușcașu, în BMI, 1970, 4, p. 11—16; V.M. Pușcașu, în *ActaMM* II, 1980, p. 223—271.

³ Vezi și P. Voit, I. Holl, *Anciennes carraux des poêle hongrois*, Buda-
peste,, 1963.

⁴ Ceramiștii anabapțiști, originari din Boemia, au fost protejați de Gabriel Bethlem și apoi de Gheorghe Rákoczi I, avînd ateliere la Sarospatak și Vințul de Jos. Aceste ateliere au produs alături de ceramica de uz comun și cahle, cu diverse motive decorative, care cu timpul au devenit foarte răspîndite în Transilvania, cf. V.M. Pușcașu, *op. cit.*, p. 253—258 și notele 10—12.